

**ELLIKQALA TUMANI TABIIY YAYLOV VA PICHANZORLARIDA GEOBOTANIK
TADQIQOTLAR OLIB BORISH.**

Seydullaeva Gozzal Bekniyazovna

QMU "Geodeziya va geoinformatika" mutaxassisligi magistranti.

Annotaciya: *Ellikqala tumanining tabiiy yaylov va pichanzorlaridagi ósimliklar dunyosini órganish, ósimliklar dunyosi obyektlarining davlat kadasatrini yuritish uchun ma'lumotlar bazasini yaratish maqsadida ótkazilgan geobotanik tadqiqot ishlari natijalarini taqdim etamiz.*

Kalit sózlar: *tabiiy yaylov, ósimliklar dunyosi, massiv, yaylov turlari.*

KIRISH

Ózbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 23 apreldagi Mamuriy-hududiy birliklar chegeralarini belgilash, yer resuslarini xatlovdan ótkazish hamda yaylov va pichanzorlarda geobotanik tadqiqotlarni ótkazish tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlar tógrisida"gi 299-sonli qarori asosida Qoraqalpog'iston Respublikasi Ellikqala tumanining tabiiy yaylov va pichanzorlarida geobotanik tadqiqotlar olib borilganini aytib ótish joiz.

Ellikqala tumanining umimiy maydoni 541920 gektar bólib, shundan 357487 gektari yaylov va pichanzor yerlari hisoblanadi. Tadqiqotlar 1:10000 masshtabdagi xarita va tumanning ortofotoplanlaridan foydalangan holda olib borilgan. Yaylovlarning mahsuldorligi haqidagi ma'lumotlar davlat yer kadastrini yuritishda, yerlarning meyoriy qiymat bahosini hisoblashda, shuningdek xójalik ishki yer tuzish loyihalarini ishlab chiqarishda muhim hisoblanadi.

Geobotanik tadqiqot ishlarini bajarish uchun tegishli mutaxasislardan iborat ishchi guruh tashkil etiladi va ular tamonidan ishlar quyidagi boshqichda amalga oshiriladi.

1. Tayyorgarlik ishlari;
2. Dala kuzatuv ishlari;
3. Kameral ishlar: geobotanik xaritalar tuzish, yaylov ósimliklari geobotanik turlari eksplikatsiyasini tuzish, elektron raqamli xaritalarda "Ósimlik dunyosi obyektlari davlat kadastriga" oid ma'lumotlarni shakllantirish, bajarilgan ishlar bóyicha hisobot tuzish va yígma jild tayyorlash.

Asosiy qism

"Ózdaverloyiha" davlat ilimiy loyihalash institutining "Qerloyiha" bólinmasi mutahassislari tamonidan tumandagi tabiiy yaylov va pichanzorlardagi ósimliklar dunyosini órganish ishlari 90-yillardan keyin bajarilmaganligini hisobga olib, ósimliklar dunyosi obyektlarining davlat kadastrini yuritish uchun malumotlar bazasini yaratishda izlanishlar olib borildi. Geobotanik izlanishlarni ótkazishda

tumanning 1:10 000 va 1:25 000 miqyosdagi xaritalardan, topoxaritalardan, ortofotoplanlardan hamda eng sngi aerokosmik suratlardan foydalanildi.

simliklari. Chorva mollari yeydigan barcha yaylov simliklari malumki u yoki bu xususiyatga ega, aktiv moddalari: soaponin, fitontsidlar, glikozidlar, glukoza va dubil moddalari blgan ósimliklar yeydigan ozuqabop simliklarga kiradi. Ushbu aktiv moddalar yuqori va kp blgan ósimliklar dorivor yoki zaharli hisoblanadi. Tumanda butalar (oq saksovol, quyon-suyak, qizil qandim), yarim butalar (shuvoq), kp yillik t simliklari (kovrak, rang, iloq, yantoq, yaltirbosh), zararli va zaharli ósimliklar (isiriq, uchma)i uchraydi.

Yaylovlarning madaniy-texnik holati

Yaylovlar xillari raqami	Yer maydoni	Butazorlar	Kemiruvchilar uyasi	Eroziya	Yollar	Toptalgan yerlar	Ooqqumlar	Shrxoqlar	Zararli simliklar	Zaharli simliklar
1	22333,3	714,7	402	603	424,3	223,3	0	12,5	6,7	2,2
3	33646	1076,7	605,6	908,4	639,3	336,5	0	18,8	101,1	3,4
8	13105,4	419,4	235,9	353,8	249	131,1	0	7,3	3,9	1,3
119	52527,1	1680,9	946,6	1418,2	998	525,3	0	29,4	15,8	5,3
125	73021	2336,7	1314,4	1971,6	1387,4	730,2	0	40,9	21,9	7,3
128	1257,4	40,2	22,6	33,9	23,9	12,6	0	0,7	0,4	0,1
47	141012,6	4512,4	2538,2	3807,3	2679,2	1410,1	1	79	42,3	14,1
48	1719,4	55	30,9	46,4	32,7	17,2	2	1	0,5	0,2
52	333,4	10,7	6	9	6,3	3,3	3	0,2	0,1	0
79	1111,1	35,6	20	30	21,1	11,1	4	0,6	0,3	0,1
80	1524,2	48,8	27,4	41,2	29	15,2	5	0,9	0,5	0,2
83	1226,3	39,2	22,1	33,1	23,3	12,3	6	0,7	0,4	0,1
92	612,8	19,6	11	16,5	11,6	6,1	7	0,3	0,2	0,1
100	771,6	24,7	13,9	20,8	14,7	7,7	0	0,4	0,2	0,1
101	2019,4	64,6	36,3	54,5	38,4	20,2	0	1,1	0,6	0,2
104	680,2	21,8	12,2	18,4	12,9	6,8	0	0,4	0,2	0,1
116	49,8	1,6	0,9	1,3	0,9	0,5	0	0	0	0
Jami	346951	11102,4	6245,1	9367,7	6592,1	3469,5	28	194,3	104,1	34,7

Taqdim etilgan ilovada madaniy texnik holati rganilganda butazorlar 11102,4 gektar, kemiruvchilar uyasi 6245,1 gektar, eroziyaga uchragan yerlar 9367,7 gektar, toptalgan yerlar 3469,5 gektar, zararli ósimliklar uchraydigan maydon 104,1 gektar, zaharli simliklar uchraydigan maydonlar esa 34,7 gektar ekanligi aniqlandi. Ushbu jadvalda yaylovlarning madaniy texnik holati kz bilan chamalab olingan.

Jami tuman byicha 357487 gektar yaylov yer maydonlarining 10536 gektar (2,7%) yer maydoni turli darajada degredatsiyaga uchragani aniqlandi.

Tuman yaylovlarning tarqalishiga qarab 1 ta poyas, 2 ta yaylov guruhi, 7 ta yaylov tipi va 17 ta yaylov xiliga ajratildi:

Ellikqala tumanida ótkazilgan geobotanik tadqiqotlar natijasi bóyicha
yaylov va pichanzorlar tasnifi

№	Obyekt nomi (tuman)	Yaylov va pichanzorlarning													
		Umumiy yer maydoni, ga	maydoniga (yaylov)	shundan			gurub	tipi	xili	ósimliklar soni			ozuqabop ósimliklar		Osimliklar bilan qoplanishi, %
				Yaylov, ga	Degredatsiyaga uchragan maydon, ga	Degredatsiyaga uchragan maydon, % da				jami	shundan		hosildorligi, c/ga	ozuqa birligi, c/ga	
											ozuqabop ósimliklar soni, dona	zararli, zaharli va chorva mollari yemaydigan ósimliklar soni, dona			
1	Buxan-Merey massivi	325470,1	271506,3	264996,3	6510	2,4	2	3	7	37	35	2	2,9	1,5	62,7
2	Sarbiy massivi	14758	1125,6	1125,6	0	0	2	3	3	12	10	2	2,2	1,2	56,1
3	Al-Xorazmiy massivi	5924,8	1620,2	1620,2	0	0	1	1	2	12	10	2	2,3	1,2	53,3
4	Boqyob massivi	9260,2	730	730	0	0	1	2	2	12	10	2	2,2	1,2	5,3
5	Qirgqizobod massivi	8216,4	49,8	49,8	0	0	2	2	2	12	10	2	2,3	1,2	61,2
6	Ellikqala massivi	4377	38,7	38,7	0	0	1	1	2	12	10	2	2,5	1,3	54
7	Boston massivi	11359,5	969,8	969,8	0	0	1	1	2	12	10	2	2,3	1,2	58,6
8	Qilchmoq massivi	5793,2	803,3	803,3	0	0	1	1	2	12	10	2	2,2	1,1	61,7
9	G.Odilov massivi	4285	327,4	327,4	0	0	1	1	2	12	10	2	2,5	1,3	60,4
10	Toza Amirobod	6096,3	87,3	87,3	0	0	1	1	1	12	10	2	2,9	1,5	60
11	Yangier	7033,5	7,3	7,3	0	0	1	1	1	12	10	2	2,7	1,4	58
12	Qirgqizobod	8028,1	699,8	699,8	0	0	1	1	1	37	35	2	2,4	1,2	56
13	Ormon xójaligi	124796,5	79521,5	75495,5	4026	5,1	2	4	9	0	0	0	2,9	1,5	54
14	Galaba massivi	1123,5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	Dóstlik massivi	4158,8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	Ellikqala	1239,1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	Jami	541920	357487	346951	10536	2,9	3	7	17	41	38	3	2,9	1,5	60,7

XULOSA

Yaylovlar chorva mollarini boqish va kópaytirish uchun asosiy manba va vosita hisoblanadi. Shu sababli mavjud yaylovlarni asrash, tanazzulga yuz tutishining oldini olish, yaylov ósimliklarining hosildorligini oshirish lozim. Buning uchun ayrim yaylovlarda chorva mollarining haddan tashqari kóp boqilishining oldini olish maqsadida yilning faqat ikki mavsumida foydalanishni yoki almashlab foydalanishni tashkil qilish kerak bólad.

FODALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ózbekistonning tabiiy yaylov va pichanzorlarida geobotanik tadqiqotlar ótkazish bóyicha uslubiy qóllanma (M.I Rózmetov, R.A.Tóraev, O.Ó.Davronov, M.N.Norqulov, I.L.Akramov, B.B.Xakimov, X.K.Baǵbekov, K.M.Xaitova Toshkent 2022y).
2. J.Saparniyazov, M.Ametov. "Qaraqalpaqstanniń tabiiy jaylawların jaqsılaw hám onnan ónimli paydalanıw usılları" Nókis 1993.
3. M.Maxmudov, Q.Haydarov "Yaylovshunoslik" Toshkent-2009.